

ÖZBEKİSTAN VE KIRGIZİSTAN ARASINDAKİ SINIR ANLAŞMASININ GETİRDİKLERİ

Burak Çalışkan

Referans için: Çalışkan, Burak. Özbekistan ve Kırgızistan Arasındaki Sınır Anlaşmasının Getirdikleri. Analiz
INSAMER Analiz. 09.01.2023.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya devletleri arasında etnik dağılım, enerji ile suyun kullanımı ve sınır problemleri temel anlaşmazlık konuları olmayı sürdürmektedir. 1924-1936 yılları arasında Sovyet yöneticilerinin keyfi kararlarıyla çizilen sınırlar, bağımsızlıkla birlikte özellikle Fergana Vadisi'ni oluşturan Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında çatışmalara neden olmuştur. Nitekim Kırgızistan ve Tacikistan arasındaki geniş çaplı sınır çatışmalarının son örneği Eylül 2022'de yaşanmış ve bölgedeki istikrara yönelik endişeleri artırmıştır. Öte yandan Özbekistan ve Kırgızistan arasında bir yılı aşkın süren sınır müzakereleri sonucu imzalanan anlaşma, Ka-

sım 2022'de her iki ülke parlamentosunda onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Bölge siyaseti açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek bu tarihin adımı başlangıcını, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev'in 2016 yılında göreve gelmesiyle ilişkilendirebiliriz. Selefî İslam Kerimov'un komşularla ve uluslararası toplumla bozduğu ilişkileri hızla düzeltme politikası izleyen Mirziyoyev, bu noktada Özbekistan'la sınır problemleri yaşayan Kırgızistan ve Tacikistan ile müzakereleri başlatmıştır. Neticede 2017'de Kırgızistan ve Özbekistan arasında 1.378 kilometre uzunluğundaki sınırların %85'inin belirlenmesine yönelik bir anlaşma

imzalanmıştır. Anlaşmazlık içeren geri kalan kısım için ise müzakereler sürdürülmüş ve çeşitli görüşmeler yapılmıştır.

Bu noktada Kırgızistan'da halk protestolarının ardından Ekim 2020'de göreve başlayan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov da ülkesinin kronikleşmiş bir problemi hâline gelen sınır anlaşmazlıklarını çözme konusunda net bir politika izlemiştir. Bu çerçevede Kırgız ve Özbek delegasyonları 23-25 Mart 2021'de Taşkent'te tartışmalı sınırların müzakeresine yönelik bir araya gelirken, karşılıklı arazi değişimleri de dâhil olmak üzere tüm sorunların çözüldüğüne dair bir protokol imzalamıştır. Toplantının ardından Kırgızistan Ulusal Güvenlik Komitesi Başkanı Kamçibek Tashiyev'in "Özbek-Kırgız sınır sorunları %100 çözüldü. Tartışmalı tek bir toprak parçası bile kalmadı." açıklaması kamuoyunda geniş yankı uyandırmıştır.

Protokole göre Kırgızistan'a ait olan Kempir-Abad yahut Andican Barajı'nın Özbekistan'a devredileceği ve karşılığında farklı toprakların alınacağı medyaya yansımıştır. Bu gelişmenin ardından özellikle baraj suyundan yararlanan Kırgız sakinleri başta olmak üzere Kırgız kamuoyunda tepkiler oluşsa da müzakereler sürdürülmüştür. Bişkek ve Taşkent arasında görüşmeler devam ederken, Şubat 2022'de başlayan Rusya'nın Ukrayna'yı işgal

girişimi ve Tacikistan ile Kırgızistan arasında yaşanan sınır çatışmaları, anlaşmanın önemi daha da artırmıştır. Nitekim yürütülen müzakerelerin ardından Kempir-Abad Barajı'nın 4.485 hektarlık alanının Özbekistan'a devredilmesi, bunun karşılığında Taşkent'in de Kırgızistan'a 19.699 hektarlık arazi vermesi kararlaştırılmıştır.

Anlaşmaya yönelik Kırgız kamuoyundaki itirazlar sonrası Caparov, 6 Ekim 2022'de Facebook üzerinden bir açıklama yaparak muhalifleri sakinleştirmeye çalışmıştır. Bu anlaşmanın ardından Bişkek'in üzerinde hak iddia ettiği toprakların %99'unu kontrol edeceğini belirten Ca-

parov, anlaşmanın kesinleşmesi sonrası hangi toprakların Kırgızistan'a geçeceğini daha net görüleceğini ifade etmiştir. Ayrıca barajın yönetimi konusunda Kırgızistan ve Özbekistan'ın eşit haklara sahip olacağını da söyleyen Caparov, halktan sabırlı olmasını istemiştir. Bu minvalde Özbekistan ve Kırgızistan, Kasım 2022'de kendi parlamentolarında anlaşmayı onaylamıştır.

Anlaşma kapsamında Kempir-Abad Barajı Özbekistan'a geçerken, baraj suyunun kullanımında her iki ülke eşit haklara sahip olacaktır. Özbek tarafı barajdaki suyu belirli bir seviyede tutmayı, Kırgız vatandaşlarının barajın su kaynaklarına ücretsiz ve engelsiz

*Özbekistan
ve Kırgızistan
arasında bir yılı
aşkın süren sınır
müzakereleri
sonucu
imzalanan
anlaşma,
Kasım 2022'de
her iki ülke
parlamentosunda
onaylanarak
yürürlüğe girdi.*

erişimlerini sağlamayı, kaynak üzerine ek bir yapı inşa etmemeyi taahhüt etmiştir. Taşkent ise baraj karşılığında Bişkek yönetimine 19.699 hektarlık arazi vermeyi kabul etmiştir. Bu çerçevede her iki ülkeden delegasyonların 2023'ün ilk aylarında sınır çizmeyle ilgili son istişareleri yapması beklenmektedir. Bu uzlaşıyla birlikte iki ülke arasında daha önce tartışmalı olan 302 kilometrelik sınırın belirlendiği açıklanmıştır.

Anlaşmanın Önemi ve Kamuoyundaki Tepkiler

Özbekistan ve Kırgızistan sınır anlaşmasının ana konusu olan Kempir Abad (Andican) Barajı, Kırgızistan'ın Oş bölgesi ile Özbekistan'ın Andican bölgesinin birleştiği yerdedir. 1983 yılında inşa edilen baraj, Fergana bölgesinde hayati önem taşıyan bir su kaynağıdır. Sovyetler Birliği döneminde bu tarz baraj yahut enerji istasyonları tüm Orta Asya'da ortak şekilde kullanılırken, bağımsızlık sonrası ulus devletler bu yapıları kendileri için kullanmıştır. Bu durum da su ve enerjiye erişimde problemler yaratmıştır. Su kaynakları bol olan Kırgızistan elektrik başta olmak üzere enerjiye ihtiyaç duyarken, elektrik ve enerji üretim tesislerine sahip olan Özbekistan ise suya ihtiyaç duymaktadır. Özellikle Kerimov döneminde siyasi bir malzeme olarak kullanılan Kırgızistan'a elektrik tedariki konusu, Bişkek'in de su kartını oynamasına sebep olmuştur. Bu durum hem Özbek tarımını hem de ikili ilişkileri olumsuz olarak derinden etkilemiştir.

İki ülkenin sınır konusunda sağladığı uzlaşısı, yeni dönemde su ve enerji tedarikinde yaşanan karşılıklı sorunları da ortadan kaldıracaktır. Ne var ki bu tarihin anlaşmanın ikili ilişkiler açısından bir dönüm noktası olması beklenirken, Kırgız kamuoyunda oluşturduğu etki farklı olmuştur. 30 yıllık bir anlaşmazlığı çözüme kavuşturarak siyasi bir zafer elde etmeyi planlayan Caparov, tam tersi bir huzursuzlukla karşılaşmıştır. Suyu kullanan bölge halkının anlaşmadan olumsuz etkileneceklerine dair endişeleri ve barajın yani Kırgız toprağının bir başka ülkeye devredilmesi tepkileri artırmıştır. Ayrıca anlaşma metninin tam olarak açıklanmaması, Kırgız parlamentosunda da eleştirilere yol açmıştır. Caparova baraj suyunun kullanımında ortak bir yönetim olacağını ve Kırgızistan'ın daha geniş araziler elde ettiğini vurgulasa da itirazlar sürmüştür.

Özellikle aralarında tanınmış isimlerin de bulunduğu Kempir-Abad'ın Savunma Komitesi isimli bir grup, 22 Ekim'de, anlaşmayı kınayan ve kamuoyuna tüm belgelerin açıklanmasını isteyen gösterileri organize etmiştir. İsyan planlama ve darbe yapma suçlamalarıyla 23 Ekim'de 20 aktivist gözaltına alınmıştır. Eski büyükelçi, asker ve politikacılardan oluşan bu aktivistler, Mirziyoyev'e mektup yazarak anlaşmanın iptalini talep etmiştir. 27 Aralık'ta Bişkek şehir mahkemesi, aktivistlerin tutukluluk süresini uzatma kararı almıştır. Caparov, Kırgızistan'da bir siyasi gelenek hâline gelen darbelerden birinin daha vuku bulmasından endişe etmektedir -ki kendisi de bu yolla iktidara gelmiştir.

Sonuç Yerine

30 yıllık anlaşmazlığın ardından Özbekistan ve Kırgızistan yönetimlerinin kararlı tutumu bir uzlaşmayı doğurmuştur. Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişimi ve bu savaşın getirdiği küresel riskler, anlaşmanın değerini daha da arttırmaktadır. Bu iki ülkenin izlediği olumlu tutuma, Türk Devletler Teşkilatı da verdiği destekle büyük katkı sağlamıştır. Teşkilatın artan etkisi ve üye ülkeler arasında oluşturulan güven duygusu, süreci pozitif etkilemiştir.

Bununla birlikte merkezî güçler arasında sınır sorunlarının çözülmesi büyük bir adım olsa bile bunun sahaya yansımaları zaman alabilir. Sınır anlaşmazlıklarının bir başka konusu olan anklavlar ve yeni oluşturulan sınırlardaki bölge halklarının durumu, gidişatı belirleyecektir. Ancak su ve enerji tedarikinde yaşanabilecek gelişmeler ve karşılıklı oluşturulan güven duygusu hem ikili ilişkileri hem de bölgesel istikrarı olumlu yönde etkileyecektir.